
פמיניזם עם שתי רגליים שמאליות

האם נופצה "תקרת הזכוכית"? למקרא הכותרות המתפרסמות לאחרונה משני צדי האוקיאנוס האטלנטי, מפתה מאוד להשיב על השאלה הזאת ב"כן" מהדהד. לפני חודשים ספורים התמודדה הסנאטורית הילארי קלינטון על ראשות המפלגה הדמוקרטית, וכמעט שנפל בחלקה הכבוד להיות המועמדת הראשונה לנשיאות ארצות הברית. מאוחר יותר מינה המועמד הרפובליקני ג'ון מקיין את מושלת אלסקה, שרה פיילין, לסגניתו המיועדת. זמן קצר לאחר מכן השיגה שרת החוץ של ישראל, ציפי לבני, ניצחון דחוק בפריימריס של מפלגת השלטון הישראלית, 'קדימה', ובכך הפכה למועמדת לראשות הממשלה. אם תנצח לבני בבחירות הכלליות תהפוך ישראל למדינה היחידה בעולם שבה ניצבות נשים בראש שלוש זרועות הממשל. תהא דעתנו אשר תהא על אותן נשים, על השקפות העולם המנחות אותן, על אישיותן או על כישורי המנהיגות שלהן, אין ספק כי עלייתן המטאורית לראש הסולם הפוליטי היא סימן מעודד עבור אלה הרוצים לראות בשוויון אמיתי בין המינים. נכון, דרכן של פוליטיקאיות אלו אל הצמרת נסללה במשך עשרות שנים בידי מנהיגות

אחרות – דוגמת גולדה מאיר בישראל, אינדירה גנדי בהודו, בנאזיר בוטו בפקיסטאן, מרגרט תאצ'ר בבריטניה ואנגלה מרקל בגרמניה – אולם כל שם חדש הנוסף לרשימה מעיד על הישגיו המרשימים של המאבק להכרה בזכותן וביכולתן של נשים לפעול גם מעבר לגבולותיו המצומצמים של תחום הבית והמשפחה.

ועם זאת, אל לנו לשגות באופטימיות שאננה. לנשים צפויה עוד דרך תחתית ארוכה, ולא פעם מתברר שאת המהמורות הניצבות בפניהן מניחות הן עצמן. כדי להיווכח בכך, די אם נתבונן באלה המניפות את דגל השוויון גבוה מכולן – מבלי שתטרחנה להתקדם ולו צעד אחד נוסף לקראת השגת היעד הנאצל הזה.

דוגמה טובה לכך אפשר למצוא בשערורייה-זוטא שפרצה בקיץ האחרון בהיכלי האקדמיה הישראלית, עם מעצרו של פרופ' איל בן-ארי בחשד להטרדה מינית. בן-ארי, מרצה במחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים ואחד ממבקריה של "התרבות המיליטריסטית" בישראל, נחקר בחשד שנהג לסחוט טובות הנאה מיניות מן הסטודנטיות שלו ובתמורה הבטיח לקדמן, להשיג מימון למחקריהן ולהזמין לכנסים אקדמיים. המעשים החמורים הללו, כך נטען, נמשכו זה חמש-עשרה שנה; ואחד מעמיתיו של בן-ארי, ד"ר גד יאיר, אף הודה ש"בחוג לסוציולוגיה שורר משטר של פחד". אולם הידיעה על מעלליו של איש האקדמיה הבכיר התקבלה במידה רבה של ציניות. בשנים האחרונות הורגל הציבור הישראלי, שלא בטובתו, לחשיפות תכופות של שערוריות מין בדרגים הגבוהים: הנשיא לשעבר משה קצב מתמודד זה זמן מה עם ההאשמה כי הוא עבריין מין סדרתי; שר המשפטים לשעבר חיים רמון הורשע במעשה מגונה לאחר שנישק חיילת בכפייה; ושר הביטחון לשעבר יצחק מרדכי הורשע בשנת 2001 במעשים מגונים – עבירה שעלתה לו בקריירה הציבורית שלו. לנוכח שרשרת המקרים המבישה הזאת, אין זה פלא שישראל מצטיירת כמקום שבו גברים בעלי שררה מתירים לדחף המיני שלהם להשתולל באין מפריע, תוך רמיסת כבודן וזכויותיהן של הנשים הנקרות בדרכם.

פעילות פמיניסטיות וארגוני נשים בישראל הזדרזו להיאחז בפרשת בן-ארי ולהציגה כהוכחה לכך שתרבות השליטה הגברית היכתה שורשים לא רק בצבא ובפוליטיקה, אלא גם באקדמיה הישראלית. ואולם, הסטודנטיות של בן-ארי אינן קרבנות טיפוסיים של דיכוי מיני. אחרי הכל, מדובר בתלמידות לתואר שני ושלישי במחלקה הידועה בגישתה הפרוגרסיבית. התלמידות הללו בקיאות היטב בהגות הפמיניסטית ומחקריהן עוסקים לעתים קרובות בחשיפת

מנגנוני דיכוי מגדריים. מנשים כאלה ניתן היה לצפות שתהיינה ערניות במיוחד לאפשרות של הטרדה מינית ושתצאנה במחאה עזה לנוכח תופעה כזאת. כיצד ייתכן אפוא שאותן סטודנטיות היו מוכנות לשאת בשתיקה שנים של ניצול? כיצד ייתכן שכאשר העזו סוף-סוף לפנות לרשויות האוניברסיטה ולהתלונן בחרו לעשות זאת במכתב אנונימי, ולאחר מכן נרתעו משיתוף פעולה עם המשטרה שחקרה את התלונה (והחליטה, בסופו של דבר, לסגור את התיק) – וכל זאת אף שהחקיקה בישראל בתחום ההטרדה המינית היא מן המתקדמות בעולם?

אפשר להבין מדוע אין זה פופולארי להעלות את התהיות הללו: הטרדה מינית היא הלוא התקפה על תחושת הכבוד העצמי של האישה – על נשמתה ממש. כל תגובה המעמידה בסימן שאלה את התנהגותה מול תוקפנות זו עלולה להיחשד בהעתקת האשמה אל הקרבן. ועם זאת, כפי שמלמדת היטב האירוניה המרה של פרשת בן-ארי, אם אנו מבקשים לטפל באמת ובתמים בבעיית ההטרדה והתקיפה המינית ולקדם שוויון אמיתי ומשמעותי בין שני המינים, הן בזירה הפרטית והן בזירה הציבורית, לא נוכל להסתפק בגיוני הפושעים ובהעמדתם לדין. עלינו לנסות גם להבין מדוע בוחרות נשים רבות, ובהן גם פמיניסטיות, להפגין התנהגות פאסיבית וחסרת אונים מול גברים בעמדות סמכות. עלינו לשאול מדוע הן מניחות לאותם גברים להתעלל בהן – גופנית או בדרך אחרת – במקום לצאת למלחמת חורמה נגדם. אפשר שהנשים הללו פשוט לא השכילו להפנים את המסר של הפמיניזם. ואולי, כפי שמתגלה כאשר בודקים את המסר הזה לעומקו, הבעיה היא שהן הפנימו אותו טוב מדי.

בראשית דרכו חרת הפמיניזם על דגלו מטרה נאצלת: שוויון זכויות מלא לגברים ולנשים. מימיה הראשונים של התנועה הסופרג'יסטית, שפעלה בסוף המאה התשע-עשרה ובתחילת המאה העשרים, הדגיש הפמיניזם הליברלי הקלאסי כי נשים יכולות להשיג שוויון באמצעות בחירותיהן והצעדים שהן נוקטות למימושן. סוג זה של פמיניזם, שגרס כי לכל אישה נתון הכוח לקדם רפורמה פוליטית ומשפטית, ביקש לחולל שינוי מידי בחברה מבלי להפוך את המבנה הבסיסי שלה על פיו. גישה זו נדחקה הצדה בשלהי שנות השישים ולאורך שנות השבעים, כשאת מקומה תפס הגל השני של הפמיניזם, שהחזיק בעמדה מהפכנית הרבה יותר.

הפמיניזם הרדיקלי, בשונה מזה שקדם לו, חתר לשנות את החברה מן היסוד. הוא ראה את אפלייתן הפוליטית של הנשים ואת דיכוי התרבותי ככרוכים זה

בזה. "האישי הוא הפוליטי", קבע הפמיניזם הרדיקלי: חייהן הפרטיים של הנשים מושפעים עמוקות מן הפוליטיקה ונשלטים במידה מכרעת בידי מבני הכוח הגבריים של החברה הקפיטליסטית המודרנית. בעוד שהפמיניזם הליברלי ניסה להשיג שוויון בתוך המסגרות הפוליטיות והמשפטיות הקיימות, הגל השני של התנועה נטל על עצמו לחשוף את דפוסי הפעולה שבאמצעותם משמרים מוסדות חברתיים את כפיפותן של הנשים. הנראטיב של הפמיניזם הרדיקלי דיבר על דיכוי גברי שיטתי וחובק-כל, ששורשיו נטועים בזמנים קדומים ושחותמו ניכר בכל היחסים החברתיים: בכלכלה, בפסיכולוגיה, בתרבות העממית ואפילו במדע. התיאורטיקניות הפמיניסטיות הצרפתיות הרחיקו לכת עוד יותר וטענו שלא רק המוסדות והמנהגים החברתיים אחראים לאפלייתן של הנשים, אלא גם צורות הדיבור והכתיבה המקובלות, הנגועות ב"פאלוצנטריות".

כל עוד מושלת השיטה הפטריארכלית בכיפה, קבע הפמיניזם הרדיקלי, אי-אפשר לחולל שינוי משמעותי כלשהו במעמדן של הנשים – ומכאן קצרה הייתה הדרך לתפיסתן כקרבנות חסרות אונים של הסדר הגברי. הפמיניזם הרדיקלי הדגיש שדיכוי של הנשים הוא תופעה כה מניפולטיבית ומקיפה, עד שלא פעם הקרבנות עצמן אינן ערות לו; לעתים קרובות הן אף משתפות עמו פעולה בחפץ לב – באופן לא-מודע כמובן. מנקודת מבט זו, אינספור הדרכים שבהן מבטאות הנשים את נשיותן וחווות את מיניותן אינן אלא אישור וחיזוק של שעבודן בידי החברה הגברית. כפי שהטעימה אנדריאה דבורקין, גם יחסי מין בהסכמה בין שני בוגרים אינם אלא "פריצת גדר, השתלטות, כיבוש, הרס הפרטיות – וכל זה נחשב לתופעה תקינה ואף מהותית להמשך הקיום האנושי".

שיח זה, שהפך עד מהרה למגמה השלטת בהגות הפמיניסטית, נטה לטוטליות הן בהתעקשותו על הרסנותה של המיניות הגברית והן בהתכחשותו ליכולתן של הנשים לקבוע את גורלן. יותר מכל ניכר הדבר בטענותיהן של הפמיניסטיות בנוגע למה שמכונה "משבר האונס" (rape crisis). באמצעות שילוב של נתונים שנויים במחלוקת ורטוריקה חוצבת להבות, הפיצו חוגים פמיניסטיים את התפיסה שהאונס – כפי שניסחה זאת סוזן בראונמילר בספרה הקלאסי משנת 1975, בניגוד לרצונו – "הוא תהליך מודע של הטלת אימה, שבאמצעותו מחזיקים כל הגברים את כל הנשים במצב של פחד". קבוצות של פמיניסטיות בכל רחבי ארצות-הברית ערכו צעדות, עצרות וכינוסים שנועדו להגביר את המודעות לתופעת ה"אונס בדייט" (date rape). נשים שלא נאנסו הוצגו באירועים אלו כ"קרבנות בכוח" או כ"ניצולות", בעוד שהגברים תוארו באופן גורף כ"אנסים פוטנציאליים". כל הנשים, קראו אותן

פמיניסטיות בלהט, צריכות לראות את עצמן כקרבנות אונס לפחות מבחינה מטאפורית – אם לא כנאנסות ממש. במאמר "הקרבת האחר של האונס בדייט", שפורסם ב-1993 בניו יורק טיימס, הסבירה קייטי רויפי את הלך הרוח שהניע את התופעה:

הפמיניסטיות באוניברסיטאות, העסוקות כל-כולן בשאלות של "אונס בדייט" והטרדה מינית, מנפיקות ללא הרף דימויים של הנשים כקרבנות – נשים שנעלבות מבדיחה גסה של פרופסור, נשים שעמיתיהן לוחצים עליהן לקיים עם קשר מיני, נשים שמנסות לומר "לא" אך אינן מצליחות להעביר את המסר.

דיוקן זה של האישה השברירית דומה במידה רבה לאידיאל הנשי של שנות החמישים – אותו אידיאל שאמי ונשים אחרות בנות דורה נאבקו בכל כוחן כדי להפוך אותו לנחלת העבר. הן לא אהבו את הפאסיביות של אותה אישה אידיאלית, את תמימותה פעורת העיניים... הן לא אהבו את הצורך המופרז שלה בהגנה... הן עבדו והן הפגינו, הן צעקו וכתבו כדי שאותה אישה לא תהיה עוד רלוונטית בחיי בנותיהן. והנה, היא שוב כאן... אלא שהפעם דווקא הפמיניסטיות הן שמפחות בה חיים חדשים.

רויפי מצליחה להניח את האצבע על האירוניה המרירה של בעיית "משבר האונס": דווקא אלה ששמו להן למטרה להגן על האישה מתעקשות להציג אותה באור אינפנטילי. הביטוי הבולט לנטייה זו הוא העמדה שהן נוקטות בוויכוח הסוער סביב שאלת ההסכמה, שעל פיה מוכרע, מבחינה משפטית לפחות, אם אמנם התרחשה עבירת אונס ואם אפשר להעמיד בגינה אדם לדין. פעילות פמיניסטיות רבות טוענות כי כל מה שאיננו הסכמה מפורשת אינו יכול להיחשב לאמירת "כן". ברם, כפי שמדגישה רויפי, שלילת תוקפה של "ההסכמה ללא מילים" מחזקת את התפיסה שנשים אינן מסוגלות "להעביר מסר" בנוגע לרצונן – ולפיכך, בכל הקשור למין, יש לראות בהן קרבנות א-פריורי כל עוד לא הוכח אחרת. זאת ועוד: כאשר הפמיניסטיות הרדיקליות טוענות כי "כפייה מילולית" או מניפולציה מכל סוג אחר היא בבחינת אונס, הן מאששות את הרעיון שהגברים לא רק חזקים פיזית מן הנשים אלא גם עולים עליהן בכישוריהם המנטליים. ברוח זו טענה המלומדת הפמיניסטית קתרין מקינון, העוסקת בתיאוריה של המשפט, שכל יחסי מין הם במובן מסוים צורה של השתלטות, גם אם האישה משתתפת בהם מרצונה החופשי. "ההנחה המקובלת", הסבירה מקינון בריאיון בשנת 2006, "היא שנשים עלולות לסבול מאי-שוויון ביחס לגברים בכל הנוגע

למעמדן הכלכלי והחברתי, ומבחינה תרבותית, פוליטית ודתית – אבל ברגע שהן מקיימות עמם יחסי מין הן נעשות לפתע שוות וחופשיות... לדעתי יש מקום למחשבה נוספת, במיוחד בכל הנוגע למשמעות המושג הסכמה. הסכמה היא למראית עין. הסכמה משמעה פאסיביות".

תוצאותיה האבסורדיות של גישה זו ניכרו היטב בקרקס התקשורת שהתחולל בישראל סביב פרשת העיתונאי אדם שוב, שנעצר בדצמבר 2007 לאחר ששתי נשים התלוננו נגדו על תקיפה מינית. אחת הנשים, שקיימה עמו יחסי מין וטענה אחר כך שנוצלה לרעה, האשימה אותו באונס – אך ההאשמות נדחו בסופו של דבר כחסרות כל יסוד. סימני השאלה סביב הפרשה לא הפריעו לבעלת הטור הפופולארית דנה ספקטור למהר ולטעון, במאמר שפרסמה ב־14 בדצמבר ב"דיעות אחרונות", כי יש להרחיב את מושג האונס ולכלול בו גם מקרים כמו אלה של שוב. "האנס החדש", קבעה, הוא אדם המתייחס למין כאל פעולה פיזית גרידא ו"כבר לא רואה בן אדם על הקיר ממולו, לא לפני, לא אחרי וגם לא כשהוא מזמין מונית. והנאנסת החדשה? אולי ליברלית מדי, אולי לא סגורה על עצמה, אולי נשארת אחרי ומנשקת. אבל בפנים היא תתקתק כמו פצצת זמן שלא מצליחה לישון בלילה, ויום אחד היא תצא מהמחבוא שלה, תצביע על האיש שכבר לא מסתכל לה בעיניים, ותעיד".

הגדרתה של ספקטור ל"אנס החדש" היא דוגמה טובה למדרון החלקלק שאליו מוביל שיח פמיניסטי אשר איבד כל חוש מידה. הבעיה איננה רק יצירת אווירה של פחד סביב יחסי מין באשר הם. טקטיקת ההפחדה הזאת גוררת שתי תוצאות נוספות, מנוגדות לכאורה אך קשורות זו בזו לבלי הפרד: מחד גיסא, היא עלולה לגרום לנשים מסוימות לטפול על גברים האשמות בדבר תקיפה מינית, אף שזו לא התרחשה כלל – תופעה העלולה להביא לזילות מושג האונס כולו; ומאידך גיסא, הרטוריקה של "משבר האונס" גורמות לנשים רבות לאמץ תודעה של קרבן – שהרי, כפי שמבהיר הפמיניזם מעל לכל ספק, חברה הסקסיסטית והדכאנית של ימינו ממילא אין לאישה ברירה אלא לשמש אובייקט לתשוקתו המינית של הגבר ולסיפוק יצרי.

כמה פמיניסטיות בולטות, במיוחד בארצות־הברית, יצאו בתוקף נגד "הפמיניזם הקרבני" וזיהו את השפעותיו השליליות על הדימוי העצמי של הנשים. בשנת 1993 כתבה נעמי וולף בספרה אש באש: הכוח הנשי החדש ואיך להשתמש בו, כי "הפסיכולוגיה של הקרבן מזיקה לנשים... אישה המזדהה בראש

ובראשונה כקרבן תצליח פחות מזו הרואה עצמה בראש ובראשונה כאפקטיווית וכבעלת עצמה. אם מבנה ה'עצמי' של אישה הוא מבנה של קרבן, כשירותה לוקה בחסר, היא אינה מאושרת דיה וסיכוייה להפוך לקרבן גדולים". טענות דומות השמיעו פמיניסטיות כמו כריסטינה הוף סומרס, רנה דנפלד, קמיל פאליה וקייטי רויפי – נשים שמתחו באומץ לב ביקורת נוקבת על נטייתה של האידיאולוגיה הפמיניסטית להקצנה עד אבסורד. ביקורת מסוג זה צריכה הייתה להישמע זה מכבר, אך הנשים שהעזו להביעה נדחו בידי חלק גדול מן הזרם המרכזי של התנועה וכונו בזלזול "פוסט-פמיניסטיות" ואפילו "אנטי-פמיניסטיות".

למרבה הצער, החשש מפני גינוי והוקעה מונע מפעילות פמיניסטיות רבות להישיר מבט אל פגמיה של התנועה ולדון בהם ביושר. כך קרה, למשל, לוולף עצמה, שהציגה לפתע תפנית חדה במאמר שפרסמה בשנת 2004 בניו יורק טיימס מז'נן, שבו טענה כי הוטרדה בידי מבקר הספרות הנוודע הרולד בלום שני עשורים קודם לכן, בעת שהייתה סטודנטית בייל. בניסיון להסביר מדוע החליטה להאשים בפומבי את הפרופסור רק כעבור שנים רבות, כתבה וולף כי ניסתה להתנחם במחשבה שהאוניברסיטה נקטה צעדים נחוישים למניעת הטרדות מיניות בתקופה שחלפה מאז המקרה – אך נוכחה, בסופו של דבר, ש"אווירת הקשר שסייעה להשתיק אותי לפני עשרים שנה עדיין שרירה וקיימת, ועטופה בחשאיית המזכירה את מסדר הבונים החופשיים".

הווידי הזה העלה אולי את מניותיה של וולף בשורות התנועה הפמיניסטית, אך הוא לא התקבל יפה בתקשורת. "מאמרה של וולף רק מסבך את השאלה במקום להבהיר אותה", כתבה מגאן אורורק במגזין האינטרנטי סלייט. "הפערים וחוסר הדיוק בדבריה מזינים את הספקנים, הסבורים כי במקרים רבים האשמות בדבר הטרדה מינית אינן אלא ביטוי של היסטריה". אן אפלבאום הזהירה בווינגטון פוסט מפני "ההתקרבות המופרזת שאותה מגלמת וולף"; וסיליה פרבר לא חסכה את שבטה מן הפמיניסטית הנוודעת כשכתבה בניו יורק פרס כי "הנה נכבלות הנשים שוב בשלשלאות בתור יצורים שהם בראש ובראשונה מיניים – ומי שכובל אותן הוא דווקא הממסד הפמיניסטי, שאמור היה לשחררן". הפמיניזם שגה שגיאה איומה כשבחר לעלות על דרך ההתקרבות, סיכמה פרבר, מפני שבדרך זו "נרמסים כל ההישגים, כל החלומות, כל הקולות, כל הזהויות – הכל כדי להזין את אש הקרבן. אפילו אישה מצליחה כמו נעמי וולף הייתה צריכה לבצע טקס פולחני אחרון של חרקירי ולהשליך את עצמה ללהבות המדורה כדי לשכך את זעמם של אלי כת הקרבנות". ואמנם, כאשר החברות במועדון הפמיניסטי מותנית בנכונות לאמץ השקפת עולם כזאת, אין

פלא שהתנועה האמורה ליהנות מתמיכתה של כל אישה מודרנית נדחית על ידי מספר גדל והולך של נשים.

למרבה הצער, הפמיניזם הקרבני רק הולך מחיל אל חיל. התופעה רווחת במיוחד באקדמיה, ולא בכדי: הצגת הנשים כקרבנות חסרי אונים של דיכוי שיטתי הולמת יפה את הפרדיגמה האינטלקטואלית השלטת כיום בתחום מדעי הרוח והחברה.

פרדיגמה זו, הנשענת על תיאוריות פוסט-מרקסיסטיות ופוסט-סטרוקטורליסטיות, רואה בבני האדם אובייקטים פאסיביים של מערכות שליטה דכאניות וכל-יכולות. השלכותיה של ההשקפה הפטליסטית הזאת ניכרות היטב בכתבה שפרסמה העיתונאית הפמיניסטית בילי מוסקונה-לרמן במוסף השבת של מעריב זמן קצר לאחר התפוצצות פרשת בן-ארי. מוסקונה-לרמן ראינה את א', דוקטורנטית במחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית, שסיפרה באתר העוקף על רומן שניהלה בהסכמה עם פרופסור אחר במחלקה. חשיפת סיפורה של א' עוררה דיון סוער בקרב סטודנטיות ואנשי סגל בדבר תופעות של הטרדה מינית במחלקה - דיון שבעקבותיו פתחה האוניברסיטה בחקירת הטענות נגד איל בן-ארי. "האם היית מגדירה את עצמך בתוך הסיטואציה עם אותו מרצה כסטודנטית צעירה עם רצון חופשי לגמרי?" שאלה מוסקונה-לרמן. "רצון הוא לא דבר אוטונומי", השיבה א'. "מעצם היותי סוציולוגית אני לא יכולה לחשוב שאני פועלת כסובייקט רציונלי שיש לו את כל אפשרויות הבחירה בעולם. אני מודעה לזה שאני נתונה לתכתיבים של מבנים חברתיים... אין לנו רצון אוטונומי מוחלט לא רק ביחסים מהסוג הזה [בין סטודנטית למרצה] אלא בכלל בחיים החברתיים... גם ברומן הזה, שהוא כביכול רומן בהסכמה, יש בסיס של יחסי כוח..."

אמירות אלו, שרוחו של מישל פוקו מרחפת מעליהן, מדגימות באיזו קלות יכולה השקפת עולם "רדיקלית" להתגלגל לכלל קבלה כנועה של מרות. פילוסופיה המכחישה את קיומו של סובייקט אוטונומי ומזהה בכל פינה יחסי כוח דכאניים מעודדת את הפרט לפטור את עצמו מכל אחריות למעשיו. שהרי, מי יוכל להאשים רובוט על שהוא מעז לפעול כפי שתוכנת לעשות?

הלהיטות להתעטף בגלימת הקרבן מוצאת את ביטויה גם בפוליטיקה הרדיקלית הרווחת בפקולטות למדעי הרוח והחברה. סדר היום שמקדמת הפוליטיקה הזאת, המחלחל גם לתקשורת, למשפט ולמוסדות התרבות

המרכזיים, מתמקד בהוקעת ה"פשעים" שמבצעים בני הציוויליזציה המערבית ונספחיה כנגד רשימה ארוכה של קרבנות: נשים, שחורים, פלסטינים, בני עדות המזרח, הומוסקסואלים ו"אחרים" מכל סוג שהוא. לא פעם מתקבל הרושם שנציגים מאותן קבוצות מתחרים אלה באלה על תואר "הקרבת האולטימטיבי" – זה הסובל את העוולות הקשים ביותר מידי הזרם המרכזי, ההולך ומתכווץ בהתמדה. נראה שהמוטו החדש, המהלך קסם על מספר גדל והולך של אנשים המחפשים את זהותם, הוא: "אני קרבן, משמע אני קיים".

ברם, הגם שהרטוריקה של הפוליטיקה הרדיקלית הולכת ומקצינה, מבחינה מעשית היא איבדה מעוקצה. הסיבה לכך פשוטה: אם המערכת אכן מושחתת עד היסוד, כפי שטוענים רבים מחסידי הדרך הזאת, כי אז האקט הפוליטי – ולמען האמת, כל אקט באשר הוא – עשוי לכל היותר להביא לשינויים קוסמטיים בסדר הקיים. לקרבן אין אפוא ברירה אלא לקבל את מצבו כבלתי נמנע – וכמובן, לערוך רשימה ארוכה של האשמים במצוקתו. בסיכומו של דבר, הפוליטיקה הרדיקלית מן הסוג הרווח כיום אינה מבקשת לתקן את העולם, אלא לנסח גיליון אישום נגדו. למרבה הצער, גישה זו מאפיינת גם את עמדתן של הפמיניסטיות המתבצרות במגדל השן האקדמי ומעדיפות להלין על דיכוי של הנשים במקום לנסות לשים לו קץ.

הטרדה מינית ואונס בפגישה הם תופעות קיימות – זוהי עובדה. עובדה היא גם שגברים רבים מנסים לנצל את מעמדם ואת כוחם כדי לאיים על נשים ולכפות עליהן יחסי מין. ראוי ונכון אפוא לצפות ממוסדות חברתיים כמו הממשלה ובתי המשפט שיספקו לנשים הגנה מפני ניצול מיני ויקבעו חוקים נוקשים שיאסרו על מעשים כאלה.

אך כוחם של החוקים מוגבל, וספק רב אם ניתן להסדיר באמצעותם את מכלול היחסים בין בני האדם. אין מנוס מן העובדה שגברים ונשים הם יצורים מיניים ושמניות היא היבט נוכח תמיד בחייהם. גם החקיקה המדוקדקת והמחמירה ביותר לא תוכל כנראה לשים קץ לתופעות הניצול המיני.

דווקא מסיבה זו חייב הפמיניזם לשקול מחדש את המסר הנוכחי שלו. אם הפעילות הפמיניסטיות מבקשות באמת ובתמים להגן על הנשים, עליהן לזנוח את הקו הרדיקלי שבו דבקו בעשורים האחרונים. תחת זאת, עליהן להדגיש כי האחריות להגנתה של האישה מוטלת בסופו של דבר עליה עצמה, ולא זו בלבד אלא שהנשים אינן קרבנות מעצם טבען והן מסוגלות בהחלט להגן על

עצמן. באותה רוח, במקום לחזור בעקשנות על המנטרה ש"העדר התנגדות אין פירושו הסכמה", חייבות הפמיניסטיות להכריז כי על הנשים להגיב באמירת לאו חד־משמעית כשהן נתקלות בגישושים מיניים בלתי רצויים; ואם אי־הרצון שהן מבטאות אינו מתקבל כפשוטו, עליהן לפנות מיד לרשויות המתאימות ולהתלונן בקול רם וברור. חשוב מאוד לא להציג אחריות זו כעול על כתפי הנשים: אדרבה, זוהי נחלתן של החזקות ושל בעלות היכולת. אלה הן התכונות שאותן צריך הפמיניזם לקדם אצל נשים – ולא רק באמצעות כתיבה "חתרנית" בכתבי עת אקדמיים, אלא גם על ידי עיסוק בשאלות מחיי היומיום, המעמידות אותנו ללא הרף במבחן. מה שנחוץ לנו הוא פמיניזם המחזיר את מושגי הכבוד והאוטונומיה אל השיח הפמיניסטי ומקנה לנשים תחושת ערך עצמי וביטחון. זוהי המטרה שעמדה לנגד עיני אמותינו כשנאבקו לשינוי החוק; המינימום שיכולות בנותיהן לעשות הוא לקטוף את פירות השינוי הזה וליהנות מהם.

מרלה ברוורמן

תשרי התשס"ט / אוקטובר 2008